

NATUURHISTORISCHE EN ANDERE NOTITIES

NATURAL HISTORY AND OTHER NOTES

Privé uitgave: H.K. Mienis, Kibboets Netzer Sereni, IL-7039500, Israël
Privately published: H.K. Mienis, Kibbutz Netzer Sereni, IL-7039500, Israel

Downloadable from: http://israel-nature-site.com/?page_id=1872%E2%80%8F

INHOUD-CONTENTS

Voorwoord – Preface.....	2
Mienis, H.K.: On the presence of the Glossy ibis near the 'Nesher-Ramla' sewage reservoir and a note on its tool-using behavior while locating a prey.....	3
Mienis, H.K.: Muurvarens op de Sint Janskerk in Hoorn, Terschelling.....	6
Mienis, H.K. & Mienis, D.: A find of an Egyptian scarab dating to the Iron Age in a wasteland between Qiriyat Jawarish and Yashresh, Israel.....	7
Mienis, H.K.: De gevelsteen op het Jan Nieuwenhuizenplein 9 in Edam: Is het een Struisvogel of een Dodo?.....	9
Mienis, H.K.: Vondsten van landplatwormen in de vrije natuur in Noord-Holland, Nederland.....	11

Voorwoord

Het eerste nummer van 'Natuurhistorische en Andere Notities – Natural History and Other Notes' is tot mijn verrassing met veel positieve reacties ontvangen. Voor mij was het een krachtige stimulans om dit tweede nummer reeds zo vlug na het eerste te laten verschijnen.

Deze nieuwsbrief is voorlopig gepland als een kwartaal uitgave. Van elk nummer zullen 50 gelijktijdig gedrukte exemplaren verschijnen die voornamelijk bestemd zijn voor bibliotheken van instituten en museums. Daarnaast is elk nummer ook gratis elektronisch verkrijgbaar via de website van mijn collega en vriend Oz Rittner:

http://israel-nature-site.com/?page_id=1872%E2%80%8F

Hoewel deze uitgave geheel voldoet aan de eisen die de 'Internationale Commissie voor Zoologische Naamgeving' gesteld heeft voor een wetenschappelijk tijdschrift, zullen in dit tijdschrift geen artikelen gepubliceerd worden die van invloed zijn op de naamgeving van een of andere wetenschappelijke eenheid.

Artikelen mogen overgenomen worden mits de schrijver daarover geïnformeerd is en de bron genoemd wordt.

Preface

To my surprise the first number of 'Natuurhistorische en Andere Notities – Natural History and Other Notes' was received with many positive reactions. For me it was a firm impetus to publish this second issue so shortly after the first one.

This newsletter is planned for the meantime as a quarterly. Of each number 50 simultaneously printed copies will appear which are primarily intended for libraries of institutes and museums. In addition each issue is downloadable free of charge by means of the website of my colleague and friend Oz Rittner:

http://israel-nature-site.com/?page_id=1872%E2%80%8F

Although this publication meets the standards of a permanent scientific journal as stipulated by the 'International Commission for Zoological Nomenclature' no articles will be published in this journal which will influence the nomenclature of a certain taxonomic unit.

Articles may be reprinted on the understanding that the author is informed about it and the source mentioned.

**On the presence of the Glossy ibis near the 'Nesher-Ramla' sewage reservoir and
a note on its tool-using behaviour while locating a prey**

Henk K. Mienis

Kibbutz Netzer Sereni, IL-7039500 Israel

mienis@netzer.org.il

**Over de aanwezigheid van de Zwarte ibis nabij de "Nesher-Ramla" rioolzuivering en een notitie
over het gedrag om een werktuig te gebruiken voor het lokaliseren van een prooi**

Sinds ongeveer 1969 is de Zwarte ibis *Plegadis falcinellus* een broedvogel in Israël, daarvoor was het een algemene doortrekker. In 1986 werd een grote zuiveringsinstallatie voor afvalwater van de steden Ramla en Lod aangelegd nabij de Nesher-cement fabriek ten noord-oosten van Ramla. Deze installatie bestond destijds uit een klein en een heel groot bekken. Het kleine bekken diende als bezinkingsbasin van de organische stoffen in het rioolwater, het grote bekken diende als tijdelijke opslagplaats van het water dat later vooral gebruikt werd voor de irrigatie van katoen en andere niet voor de menselijke consumptie bestemde gewassen. In 1990 verschenen de eerste Zwarte ibissen in het kleine ondiepe reservoir en in de daarop volgende jaren ook langs de oevers van het grote, heel diepe reservoir. In oktober 1993 werden daar 118 Zwarte ibissen geteld die tussen de dichte vegetatie op zoek waren naar een prooi. Diverse vogels werden waargenomen die een droge stengel oppikten van ruim een halve meter lengte om daarmee insecten uit de begroeiing op te jagen. Na enkele halen met dit werktuig werd de stengel losgelaten om de insecten en andere prooidieren op te pikken. Dit schijnt de eerste observatie te zijn van Zwarte ibissen die gebruikmaakten van een werktuig om een prooi te vinden. Helaas begon men in 1994 met een intensieve bestrijding van de vegetatie op de oevers van het grote bekken zodat het gebruik van werktuigen bij het zoeken naar een prooi door Zwarte ibissen niet opnieuw werd waargenomen.

Until the late sixties the Glossy ibis (*Plegadis falcinellus*) was considered a common passage migrant in Israel. This has changed when the first cases of nesting were recorded in Emeq Zevulon, between Akko and Haifa in 1969 (Inbar, 1976). Since then it has become a rather common breeding bird especially in the northern valleys of Upper and Lower Galilee, the Yizreel Valley, the northern part of the Jordan Valley and the Mediterranean coastal plain (Shirihai, 1996). The Glossy ibis breeds usually in dense colonies often in tall trees like for example in the Zoological Garden of the Tel Aviv University. However they are looking for food often far away near artificial lakes, fish ponds and especially sewage reservoirs. The 'Nesher-Ramla' sewage reservoir dealing with the waste water of Ramla and Lod is a good example.

This purification reservoir is operational since 1986 and has becoming increasingly attractive to numerous wetland birds. Among the regular visitors I was able to register the first flock of about 20 Glossy ibises in the winter of 1990. At the same time it disappeared gradually from the old sewage ponds near the industrial zone 'B' of Ramla. Small flocks of wintering birds had been observed there occasionally since 1985.

In 1993 the first Glossy ibises were registered already in August. Almost daily small flocks ranging in size from 8-22 birds were seen foraging along the banks of the uppermost inlet reservoir. Later in the year the flocks not only increased in size but

also moved to the lower, much larger storage reservoir. On October 29th I was able to register a record number of 118 birds. While foraging they probed not only with their characteristically curved bills in the soft mud and among the debris along the water edge, but they hunted also for insects among the dense vegetation of which the main components consisted of Common reed (*Phragmites australis*), Spiny cocklebur (*Xanthium spinosum*), Thorn-apple (*Datura innoxia*), Sticky fleabane (*Dittrichia viscosa*) and Globe cucumber (*Cucumis prophetarum*).

Part of a flock of wild Glossy ibises probing for food on the lawn of the Zoological Garden, Tel Aviv University, 7 January 2014. Photograph: Oz Rittner.

During that day and in the following weeks I noticed regularly a particular behaviour of which I failed to find a description in Boswall's excellent review of tool-using behaviour by birds (1977, 1978, 1983 & 1985). From time-to-time some of the birds were seen picking up a tall, dry stalk, often with a length of more than half a meter, and started to poke around with it among the vegetation by means of irregular sweeping movements of the head. After a few sweeps they dropped the stalk and started picking up food items from the ground. It was hard to avoid the impression that the ibises were using purposefully the stalks as a tool to flush insects and other arthropods out of the tall and dense vegetation. Unfortunately the local authorities started to treat the banks of the reservoirs regularly with herbicides in the following years. The tool-using behaviour of the Glossy ibis was therefore only observed in

1993. It seems to have been a novel type of behaviour which has never been reported from other ibis species.

Acknowledgement

I like to thank my colleague and friend Oz Rittner for the picture of the Glossy ibises probing the lawn of the Zoological Garden in search for food at the Tel Aviv University.

References

- Boswall, J., 1977. Tool using by birds and related behaviour. *Avicultural Magazine*, 83: 88-97, 146-159 & 220-228.
- Boswall, J., 1978. Further notes on tool-using by birds and related behaviour. *Avicultural Magazine*, 84: 162-166.
- Boswall, J., 1983. Tool-using and related behaviour in birds: more notes. *Avicultural Magazine*, 89: 94-108.
- Boswall, J., 1983. Tool-using and related behaviour in birds: yet more notes. *Avicultural Magazine*, 89: 170-181.
- Boswall, J.H.R., 1985. Tools, use of. In B. Campbell & E. Lack (Eds.): *Dictionary of Birds*, 599. Calton.
- Inbar, R., 1976. [Birds of the Land of Israel, 3.] 236 pp. Yavneh Ltd., Tel Aviv. [in Hebrew]
- Shirihai, H., 1996. *The Birds of Israel*. lxxxix+692 pp., 96 plts. Academic Press Limited, London.

Muurvarens op de Sint Janskerk in Hoorn, Terschelling

Henk K. Mienis

Kibboets Netzer Sereni, IL-7039500 Israel

mienis@netzer.org.il

Wall-rue on the Sint Janschurch in Hoorn, Terschelling

A check of the old walls of the St. Janschurch, a roman-gothic church dating from the 13th Century, in Hoorn, on the Frisian island Terschelling, the Netherlands, revealed some very nice examples of the Wall-rue *Asplenium ruta-muraria* on the relatively cold northern wall.

Een van de oudste gebouwen op Terschelling is waarschijnlijk de Sint Janskerk in Hoorn. Deze romaans-gotische kerk dateert uit de 13de eeuw en dat was voor mij de reden om zijn muren eens wat beter te bekijken. De muren van oude kerken zijn namelijk niet alleen vaak begroeid door allerlei bijzondere planten maar geven ook onderdak aan ongewone slakken. De Hoornse kerk is echter tussen 1963 en 1969 geheel gerestaureerd. Aan de ene kant zijn hierbij de originele oude stenen weer tevoorschijn gekomen, aan de andere kant heeft het natuurlijk weer een tijdje geduurd voordat een plantengroei zich op de muren ontwikkelde.

In de herfst van 2013 trof ik op de noordkant van de kerk heel mooie exemplaren aan van de Muurvaren *Asplenium ruta-muraria*, maar daarmee bleef het zo'n beetje. Hoewel deze varens ook vaak de zonzijde bevolken van een oude muur, werden op de zuidmuur van de kerk geen exemplaren aangetroffen. Ook zocht ik tevergeefs naar interessante slakken op de muren.

A find of an Egyptian scarab dating to the Iron Age in a wasteland between Qiriyat Jawarish and Yashresh, Israel

Henk K. Mienis & Dana Mienis

Kibbutz Netzer Sereni, IL-7039500

mienis@netzer.org.il & danamienis@hotmail.com

Een vondst van een Egyptische scarabee uit de periode van de IJzertijd in een braakliggend veld tussen Qiriyat Jawarish en Yashresh, Israel

Ruim 20 jaar geleden vond de junior auteur een scarabee in een stroomgeultje in een braakliggend veld tussen een Arabisch dorp en een Joodse nederzetting in de omgeving van kibboets Netzer Sereni, Israel. De scarabee blijkt gemaakt te zijn in Egypte in het zogenaamde Nieuwe Koninkrijk, na de Ramses dynastie. In die periode werd dit soort scarabeeën in massa's vervaardigd. De ouderdom van de scarabee, die meestal als een amulet fungeerde, valt ongeveer overeen met de IJzertijd in Israel: 1200-586 jaar voor Christus.

More than 20 years ago we had a walk in the fields in the neighbourhood of kibbutz Netzer Sereni after an extended period of heavy rains. Like usual the rain had left numerous gullies in the soft hamra, a local reddish-brown type of soil, covering the slightly undulating fields in the area. In a wasteland between Qiriyat Jawarish, an Arabic quarter of Ramla, and the Jewish agricultural settlement Jashresh the junior author, at that time a fresh high school student, found an exciting item which we had never found before: a scarab.

Contrary to the classic scarab which shows the stylized form of a dung-beetle on the upper side, our scarab can be described as having a rectangular outline with a length

of 16.85 mm, a width of 11.43 mm and in the middle it has a height of 6.23 mm. Like most scarabs it has been holed along its length. The upper side is slightly bent towards the sides and shows a geometric pattern consisting of three incised grooves at both ends and a central section of a crossed pattern of incised lines. The underside of the scarab shows an interesting hunting scene. At both ends a human figure is standing of which the left one carries a bow. Two animals are depicted in the centre of which the lower one is identified by most consulted people as being a lion. The scarab is made of lime stone and the incised figures got a reddish-brown colour most probably by the fact that the scarab had been covered for a long time by the hamra soil of the same colour.

A photograph of the scarab taken by Mr. Siegward Kunath, a frequent German visitor of kibbutz Netzer Sereni, was sent by him to Prof. Othmar Keel, a well-known expert of scarabs working at the Bible and Orient Museum in Fribourg, Switzerland. The latter identified the scarab as one of Egyptian origin produced in the New Kingdom after the Ramses dynasty between 1100/1075-900 BCE (21st and 22nd Dynasty). Such scarabs often showed a lion on its base like ours. Scarabs of this type were produced in large numbers and some, but not exactly like ours, were figured by Keel (2010) among others from Bet-Shean, Dan and Dor. This places the scarab, which were generally used as a kind of amulet, well into the Iron Age period 1200-586 years BCE in the Levant.

Noteworthy is still the fact that a few years ago the locality of our scarab was completely destroyed during the construction of highway 431.

Acknowledgements

We like to thank Mr. Siegward Kunath (Bad Bevensen, Germany) and especially Prof. Othmar Keel (Bible and Orient Museum, Fribourg, Switzerland) for their help in dating the scarab. Likewise we are grateful to our friend Oz Rittner for the excellent plate illustrating the discussed scarab.

Reference

Keel, O., 2010. Corpus der Stempelsiegel-Amulette aus Palästina/Israel. Katalog Band II. Orbis Biblicus et Orientalis, Serie Archaeologica, 29: 642 pp. Academic Press, Fribourg & Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.

**De gevelsteen op het Jan Nieuwenhuizenplein 9 in Edam:
Is het een Struisvogel of een Dodo?**

Henk K. Mienis

Kibboets Netzer Sereni, IL 7039500 Israël

The stone tablet at the Jan Nieuwenhuizenplein 9 in Edam: Is it an Ostrich or a Dodo?

The stone tablet in Edam is more likely an Ostrich than a Dodo because it has a relatively longer neck and ditto legs than seen on any pictures of a Dodo from the 17th and 18th Century. At the other hand the bill is more likely that of a Dodo, the extinct bird of Mauritius.

In zijn boek over de Dodo behandelt de dierenarts Gerard Kaal (2012) een gevelsteen in een van de zogenaamde Schotse Huizen in Veere. Ofschoon op de gevelsteen naast een vogel met een hoefijzer in zijn snavel ook staat geschreven 'In de Struys', beschouwt Oudemans (1917) deze vogel als een Dodo, de beroemde uitgestorven vogel van het eiland Mauritius in het westelijk deel van de Indische Oceaan. Ondanks veel overeenkomsten met afbeeldingen van Dodo's uit de 17de en 18de eeuw vindt Kaal (2012) dat de gevelsteen toch een struisvogel voorsteld.

De steen in de gevel op het Jan Nieuwenhuizenplein No. 9 in Edam. (Foto: H.K. Mienis)

Onmiddellijk kwam bij mij de herinnering op aan de gevelsteen in het huis op No. 9 op het Jan Nieuwenhuizenplein in Edam vlakbij de Kaaswaag. Op deze steen staat

ook een vogel afgebeeld met een hoefijzer in zijn snavel. Ofschoon de bovensnavel om het hoefijzer gekromd is en daarom meer de vorm heeft van die van een Dodo, dan de snavel van een Struisvogel, lijkt de gevelsteen in Edam nog meer dan die uit Veere op een struisvogel. Zowel de hals als de poten zijn langer als die op de gevelsteen in Veere. De uiteinden van de poten zijn echter nog meer klompvormig dan die in Veere zodat zij van geen belang zijn voor een beslissing Struis of Dodo?

Eerlijk gezegd lijkt de afbeelding van de vogel op de Edamse gevelsteen meer op een gans-achtige vogel met kleine aangebrachte veranderingen in de vorm van een gekromde snavel en gepluimde staartveren!

Geraadpleegde literatuur

Kaal, G.Th.F., 2012. Het Dodo mysterie. De Dodo gezien door de ogen van een dierenarts. 95 pp. G.Th.F. Kaal, Leusden.

Oudemans, A.C., 1917. Dodo-Studiën. Naar aanleiding van de vondst van een gevelsteen met dodo-beeld van 1561 te Vere. Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, 2de Sectie, 19 (4): 136 pp, 15 plt.

Een voorbeeld van een 18de Eeuwse afbeelding van een Dodo

Vondsten van landplatwormen in de vrije natuur in Noord-Holland, Nederland

Henk K. Mienis

Steinhardt National Collections of Natural History, Department of Zoology,
Tel Aviv University, IL-69978 Tel Aviv, Israel

en

National Natural History Collections, Berman Building,
Hebrew University of Jerusalem, IL-91904 Jerusalem, Israel

mienis@netzer.org.il

Finds of terrestrial flatworms under natural conditions in North-Holland, the Netherlands

Finds of terrestrial flatworms by the author in North-Holland, the Netherlands, are enumerated. Two species have been found so far: *Microplana terrestris* and *Rhynchodemus sylvaticus*. Both species seem to live in rather wet habitats like banks of lakes, canals or ditches. *Microplana terrestris* has to be considered a rather common species, however so far *Rhynchodemus sylvaticus* has only been found once. All the species were encountered while carrying out malacological fieldwork.

Inleiding

De landplatwormen of Terricola in Nederland zijn een uiterst kleine groep, die samen met de meer bekende zoetwaterplatwormen of Paludicola en de in zee levende Maricola de Tricladida vormen. De landplatwormen zijn zelfs zo onbekend dat ze op de websites www.waarneming.nl en www.waarnemingen.be vaak als een ongedetermineerde naaktslak gepresenteerd worden. Wanneer men echter een landplatworm wat beter bekijkt dan ziet men onmiddellijk aan het ontbreken van de twee paar tentakels op de kop dat het onmogelijk een naaktslak kan zijn.

In Nederland komen slechts twee soorten landplatwormen in de vrije natuur voor (den Hartog, 1962a-b; den Hartog & van der Velde, 1973), waarvan beide soorten slechts een paar ogen bezitten op het voorste gedeelte van het lichaam. Hoewel het voorste deel de kop genoemd wordt, bevindt zich de mond van deze platwormen in het midden of zelfs nog verder naar achter geschoven aan de onderzijde van het lichaam. Deze mond, die ook als anus fungeert, is echter meer een uitstulpbare zuigbuis of pharynx waarmee de platworm zich met een prooi voedt. Deze prooidieren bestaan meestal uit wormen en (naakt-)slakken (Mienis, 1999).

De in Nederland in de vrije natuur voorkomende landplatwormen: *Microplana terrestris* en *Rhynchodema sylvaticus* (zie den Hartog & van der Velde, 1973) komen allen in een vrij vochtig biotoop voor, bijvoorbeeld op de oevers van meren, rivieren, beken, kanalen en sloten, waar ze dan vaak onder planken of andere voorwerpen aangetroffen worden, maar kunnen ook tussen vochtig rottend blad of onder omgevallen boomstammen aangetroffen worden.

De meeste landplatwormen zijn tot nog toe niet alleen in Nederland maar ook in het buitenland gevonden door natuurliefhebbers die in werkelijkheid naar slakken zochten.

Mijn vondsten van landplatwormen in Noord-Holland

Tijdens mijn malacologische veldwerk uitgevoerd in Noord-Holland heb ik beide in Nederland voorkomende soorten gevonden. Deze platwormen worden hier in het kort beschreven tesamen met de volledige vindplaatsgegevens.

Familie Rhynchodemidae

Microplana terrestris (Müller, 1774) – Donkere landplatworm

Lichaam gestrekt, naar de kop toe slank uitlopend, doorsnede van het lichaam min-of-meer ovaal, bovenzijde eenkleurig grijs of zwart, kruipzool veel bleker tot witachtig. Ogen heel klein voor aan de kop. Lengte tot ongeveer 35 mm.

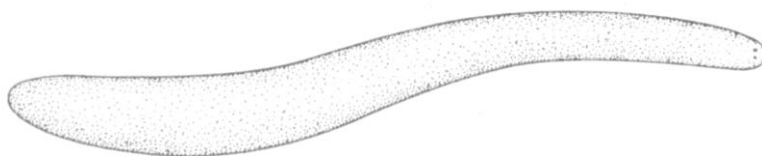

Fig. 1: *Microplana terrestris* (naar Minelli, 1977)

Deze soort schijnt vrij algemeen voor te komen in Noord-Holland.

Gemeente Waterland: IJpendam, Burgemeester van Oorschootplantsoen (125.4/497.4), 29 september 2011 (Mienis, 2012: 14); Marken, bosjes sportcomplex S.V. Marken (136.3/497.1), 1 mei 1989 (Mienis, 1991b: 32; Mienis, 1992: 11); dijk ter hoogte van Paal 29, nabij tuintjes oostelijk van de werf (136.4/496.4), onder een plank, 21 april 1994; dijk ter hoogte van Paal 75 tot eind loze stuk Markerwaarddijk, IJsselmeerzijde, zowel aan de westzijde van de dijk als aan de oostzijde (135.7-135.1/497.7-500.1), onder stukken hout, 21 april 1994.

Gemeente Edam-Volendam: Edam, Zuidervesting (131.8/502.5), 11 oktober 2004.

Gemeente Beemster: Gemaal Woutersluis nabij de Beemsterringvaart, \pm 1 km ten noorden van de Klaterbuurt (119.5/509.1), onder hout in een tuin, 28 april 1994; Fort Benoorden Purmerend, op de oever van de fortgracht (126.0/505.3), 17 oktober 2005; idem (125.9/505.4), 21 september 2007.

Gemeente Purmerend: D. Kooimanweg, in bosje naast De Schermer (125.8/503.9) 14 oktober 2004; langs voetpad tussen Meeuwstraat en de Roerdomp (126.1/504.0), 21 oktober 2005; berm N-244 tussen afslag De Koog en het fietsviaduct naar Kwadijk (127.8-126.9/503.8-504.2), 13 oktober 2009.

Gemeente Zeevang: Edammerdijkje tussen Middellie en Edam, onder stuk hout in riet langs de Purmerringvaart (130.8/503.5), 9 oktober 2006 (2 exemplaren).

Gemeente Medemblik: Station Wognum-Nibbixwoud, langs traject van de toeristische stoomtram Hoorn-Medemblik, onder palet ten zuiden van de spoorwegovergang (131.1/521.6), 27 september 2006; langs het traject van de

toeristische stoomtram Hoorn-Medemblik, westelijk van de nieuwe brug over de Broerdijksloot (132/526), onder een steen, 19 september 1998 (Mienis, 1999: 4).

Gemeente Bergen: Schoorl, in tuin Huismansweg 2A (108.2/524.5), 17 april 1989 (Mienis, 1990: 642; Mienis, 1991a: 31).

Gemeente Schagen: Hondsbossche Zeewering, verhoging in weiland, zuid-west van de Leihoeck (105.3/529.8), onder stenen en planken, 11 mei 1989 (Mienis, 1991b: 32);

Petten, nabij huizenrij, in perkje met duinroosjes (105.5/531.4), twee exemplaren onder hout, 10 mei 1994.

Gemeente Hollandse Kroon: De Haukes, in de hoek van de pier van de jachthaven en de Westerlanderdijk (124.2/544.3), onder vochtige stukken hout, 9 oktober 1991 (Mienis, 1991c: 6); idem, langs de vaart aan de binnenzijde van de Westerlanderdijk (124.2/544.3), 5 exemplaren onder een steen, 9 oktober 1991 (Mienis, 1991c: 6); Afsluitdijk, oostelijk van de Stevinssluisen, IJsselmeerzijde (131.6/550.4), onder stenen en planken, 3 mei 1989 (Mienis, 1991a: 32).

Rhynchodemus sylvaticus Leidy, 1851 – Tweelijnige landplatworm

Synoniem: *R. bilineatus* Metschnikoff, 1866

Lichaam heel smal, naar de kop toe in een punt uitlopend, doorsnede plat-ovaal, bovenzijde grijs-bruinig met twee in de lengte lopende smalle, donkere strepen, onderzijde lichter van kleur. Ogen duidelijk groter dan bij *Microplana terrestris* en op grotere afstand van de uiterste punt van de kop. Lengte tot ongeveer 20 mm.

Fig. 2: *Rhynchodemus sylvaticus* (naar Cuppen & van der Velde, 1981)

Gedrag: Bij het kruipen houdt *Rhynchodemus sylvaticus* altijd de spitse kop omhoog van de grond en zwaait er mee van links naar rechts.

Tot zover slechts door mij op een plaats gevonden tesamen met *Microplana terrestris*. Gemeente Beemster: Fort Benoorden Purmerend, op de oever van de fortgracht, (126.0/505.3), 17.10.2005.

Opmerkingen

Van de twee landplatwormen die tot nog toe door mij in Noord-Holland zijn aangetroffen, schijnt de Donkere landplatworm *Microplana terrestris* heel algemeen voor te komen op vochtige plaatsen zoals rietlandjes of op de oevers van meren, kanalen en sloten. Verwarring met slanke naaktslakjes is uitgesloten door de afwezigheid van tentakels in landplatwormen.

De Tweelijnige landplatworm *Rhynchodemus sylvaticus* schijnt veel minder algemeen te zijn hetgeen overeen komt met de opmerkingen in den Hartog & van der Velde (1973) en Cuppen & van der Velde (1981).

Ik raad iedereen aan om landplatwormen reeds in het veld te determineren of op zijn minst te fotograferen want heel vaak vallen ze later spontaan uit elkaar bijvoorbeeld door de warmteuitstraling van de belichting van een binoculair. De landplatworm kan dan binnen enige seconden veranderen in een waterige substantie zonder enige vorm. Een dergelijk destructief gedrag is zelfs bekend van grote 15-20 cm lange tropische landplatwormen.

Geraadpleegde literatuur

Cuppen, H.P.J.J. & Velde, G. van der, 1981. De Platwormen (Tricladida) van de Nederlandse Provincie Limburg. Deel 1. Op het land, in grondwater en in beken aangetroffen soorten. Natuurhistorisch Maandblad, 70 (9): 135-143.

Hartog, C. den, 1962a. De Nederlandse Platwormen (Tricladida). Wetenschappelijke Mededelingen van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, 42: 1-40.

Hartog, C. den, 1962b. The distribution of the land planarian *Rhynchodemus terrestris* in de Netherlands. Proceedings Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Amsterdam, Series C, 65 (4): 369-379.

Hartog, C. den & Velde, G. van der, 1973. Systematische notities over de Nederlandse Platwormen (Tricladida). De Levende Natuur, 76 (2): 41-45.

Mienis, H.K., 1990. Een geval van predatie op *Deroceras reticulatum* door *Microplana terrestris*. Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging, 252: 642-643.

Mienis, H.K., 1991a. Verzoek: verspreiding landplatwormen in Noord Holland. De Kreukel, 27 (3): 31-34.

Mienis, H.K., 1991b. De landplatworm *Microplana terrestris* op Wieringen. De Meerkoet, 1991 (4): 6-7.

Mienis, H.K., 1992. Landplatwormen in Waterland? De Snip, 1992 (3): 11-13.

Mienis, H.K., 1999. Een nieuwe vindplaats van *Microplana terrestris* in Noord-Holland. De Kreukel, 35 (1): 4.

Mienis, H.K., 2012. De landslakken van het Burgemeester van Oorschotplantsoen in Ipendam. De Snip, 33 (2): 13-14.

Minelli, A., 1977. A taxonomic review of the terrestrial planarians of Europe. Bollettino di Zoologia, 44: 399-419.